

TÜRK MAKAM MÜZİĞİ İÇİN 79-SESİL DÜZEN VE YENİ BİR NAZARİYAT: SCALA PROGRAMI VE SANAL KANUN İLE MAKAMLARIN SESLENDİRİLMESİ

Ozan Yarman

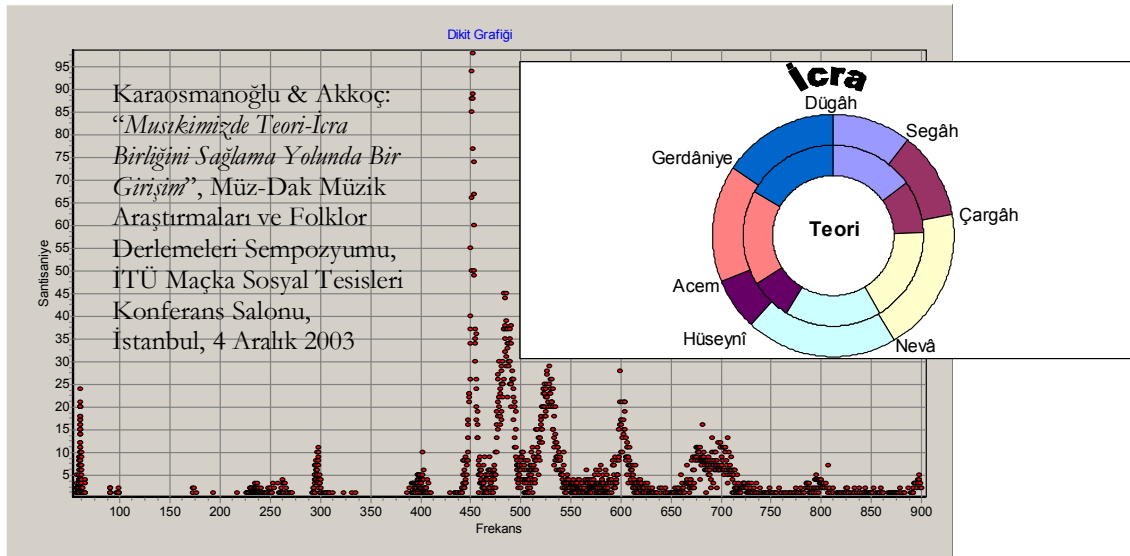
İstanbul Teknik Üniversitesi Devlet Konservatuvarı
Müzikolôji Bölümü Doktora Programı

Akdeniz Üniversitesi, Antalya, 8-9 Eylül 2007

KONULAR

1. Türk Makam Müziği'nde İcra-Kuram uyumsuzluğu: Hazırdaki model icrayı neden tam olarak karşılayamıyor?
2. Kanun'da şizofrenik vaziyet: 53-tET deniyor, 72-tET'ye göre imal ediliyor! Kanunilerin akort yaparken çektikleri sıkıntılar ve çalgı topluluklarımızın "kulakları hırpalayan" uyumsuz sesler cümbüşü...
3. Başta Kanun, tüm çalgılarımız için 79-sesli devrimsel bir temperaman ve yeni nazariyat önerisi: Makamlarımızın bilgisayar ortamında SCALA ve Sanal Kanun ile duyurulması.

İcra-Teori Uyuşmazlığı: "Üç-çeyrek" tonlar!

Yürürlükteki kuramın açmazları

- Yürürlükteki “24-perdeli gayri müsavi taksimat”, müziğimizin belkemiğini oluşturduğunu gözlemlediğimiz ve 11/10, 12/11, 13/12, 14/13 biçiminde kesirlerle ifade edilebilen “*mücenneb bölgesi*” aralıklarını (orta-ikilileri) karşılayamamaktadır.
- Sistem, oktavı 53 eşite bölen bir temperamana genişletilebilse de, nota yazımındaki çarpıklıklar nedeniyle alabildiğine sorunludur.

Bir taraftan oktavda 53 komma var diyorlar...

- Makam Müziği'nin müstesna çalgısı Kanun, aslında, sanılanın aksine, söylendiği gibi oktavda 53 Holder komması barındıracak şekilde hazırlanmıyor.
- Özellikle son zamanlarda, Batı'dan getirilen akort aygıtları yüzünden, “yarım-ton mandalları” 100 sente göre çakılıp, arası (muhtemelen farkında olunmadan) 6'ya bölünüyor. Böylece oktav pratikçe 72 eşit parçaya taksim edilmiş oluyor.

Öte taraftan oktavı 72'ye bölüyorlar...

- Bu şizofrenik keyfiyetin bir neticesi olarak, kanunlarda kuram ile uygulama arasında yer yer yarım-kommayı aşan farklar doğuyor.
- Özellikle eşliklerde işitilebilen sözkonusu farkları kapatabilmek üzere, kanuniler adeta çırpınıyorlar.
- Ayrıca, geçkilerde ve göçürümlerde üstesinden kolay gelinemeyecek olumsuzluklar yaşanıyor.

Kulak aşındıran, bulanık ve renksiz topluluk icraları

- Şu halde, Kanunlar, oktavda 53 komma anlayışıyla koşullanmış icra heyetlerine katıldığında – kayıt istendiği kadar yankılamaya boğulsun – musikişinasa da, dinleyiciye de eziyet vermektedir.
- Sahnelerden ve ekranlardan duyulabildiği kadarıyla, akortsuzluk farkedilmesin diye dijital efektlerle bulandırılan konserlerin sanatsal değeri yitip gitmektedir.
- Bu durumda, Kanun, Makam Müziği'nde gerçek anlamda sabit perdeli tek saz olması bakımından, diğerlerinden daha öncelikli olarak ihya edilmeye muhtaçtır.

Bütünsel bir Sistem & Nazariyat Önerisi

- “Arel-Ezgi-Uzdilek” sistemi, Türk Makam Müziği’nin doğasını hakkıyla yansıtamamaktadır.
- Makamların Anası sayılan Rast’ı esas almadığı gibi, dizekte arızasız natürel perdelere oturtamamaktadır.
- Tüm ahenkler üzerinden bütün makamları notada göçürememektedir.

ve Makam Müziği’nde Reform...

- İhtiyaç duyulan sistem, perdelerin oynaklığı, ahenk ve göçürüm meseleleri yüzünden hayli yüklü bir temperaman olmak durumundadır.
- Beşliler zinciri kesintiye uğratılmaksızın, her derecede Rast’tan (armonik majör’den) Mahur’a (Pithagoryen majör’e) geçki yapılabilmelidir.
- En önemlisi, “mücenneb bölgesi aralıkları” tahammül edilebilir bir yaklaşıklıkla tutturulabilmelidir.

79-tonlu Temperamanın İnşası

- Tam dörtlü aralığı (4/3) logaritmik ıskalada 33 eşit parçaya taksim edilir.
- Elde edilen “komma” 79 kere üst-üste bindirilir.
- Varılan aralık oktava çok yakındır. Oktava tamamlanır. Süpürde Ahenk’te yegah’tan neva’ya kadar olan saha ortaya çıkar.
- 78’inci ila 79’uncu adımlar arasında beliren “Holder komması”, 45.-46. dereceler arasına taşınır. Diğer bir deyişle, rast’tan gerdaniye’ye kadar olan saha seçilir.

79 MOS 159-tET

- Elde edilen sesler 159-tET içinden seçilmiş 79 ses ile pratikçe aynıdır.
- Bu nedenle İngilizce “79-tone Moment of Symmetry generated by 2deg of 159-tone Equal Temperament” deyişinin kısaltılmışı olan 79 MOS 159-tET şeklinde anılır.
- “Moment of Symmetry” tabiri, hangi yöne çevrilirse çevrilsin, sistemin bünyesindeki iki boy komma aralığından dolayı simetriyi koruduğunu anlatmak içindir.

79/80 MOS 159-tET

- Tam dörtlünün 33 eşite taksim edilmesiyle elde edilen “komma” 80 kere üst-üste bindirildiğinde, kardeş temperaman 80 MOS 159-tET çıkar.
- 79 MOS 159-tET’ye kıyasla, 80 MOS 159-tET’de, üçte bir Holder komması (7.5 sent) farkla ayrışan iki tane SOL (G) sesi vardır. Her ikisi de aynı şekilde notalandırılır.

- 80 MOS 159-tET, transpozisyonlarda sorun çıkmaması için yeri geldiğinde kullanılır, ama yine 79 ses olduğu varsayılır.
- Kardeş temperamanlar arasında yatay geçiş yapılabildiğinden, sistem 79/80 MOS 159-tET diye adlandırılmıştır.

Kesintisiz Beşliler Zinciri

- 79-sesli sistemde 46 adet Pithagoryen, 33-34 adet tempere, 32 adet Süper-Pithagoryen beşli bulunur.
- Bunlar sayesinde, her derecede Rast'tan Mahur'a kesintisiz geçki yapmak mümkün hale gelir.
- Göçürümler noksansızdır.
- "Mücenneb bölgesi aralıkları" en çok 8 sent hata ile yakalanır.

NOTASYON

- Bildik diyezlerle ve bemollere ilaveten yalnızca üç yeni işaret öğrenmek yetmektedir.
- Bunlar komma, iki komma ve çeyrek-ton arızalarıdır.
- Söz konusu arızalar *George Secor* ve *David Keenan* tarafından geliştirilen Sajital Notasyon'a ait olup, uluslararası mikrotonal camiayı sarmaştırmakta köprü görevi üstlenebilirler.

Tanini boyunca çıkarken

Tanini boyunca inerken

